אישים באגרות הראי"ה

# הרב שמואל סלנט

## רבה ומנהיגה של העדה האשכנזית בירושלים כארבעים וארבע שנה, וראש ישיבת "עץ חיים" · תקע"ו–תרס"ט (1816–1909)

15 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

## בקצרה

הרב שמואל סלנט נולד בב' בשבט תקע"ו (1816) בעיר וולקוניק, הסמוכה לביאליסטוק. בצעירותו נודע בכינוי "העילוי מקיידן", ולמד גם בסלנט ובישיבת וולוז'ין. הוא נשא את בתו של הרב יוסף זונדל מסלנט, ובאדר תר"א (1841) עלה לירושלים, ושימש בה אב בית הדין של העדה האשכנזית. אין לבלבל בינו לבין רבי ישראל סלנטר, מייסד תנועת המוסר. שניהם נקראים על שם העיירה סלנט, ושניהם קשורים לרבי יוסף זונדל מסלנט: רבי ישראל היה תלמידו, ובהשראתו ייסד את תנועת המוסר, ואילו הרב שמואל סלנט היה חתנו.

בשנת תרכ"ו (1865) נפטר חותנו, והרב סלנט נעשה מורה ההוראה של העדה האשכנזית בירושלים, ועל פיו התנהלו ענייני הקהילה, אף שלא נתמנה לרב באופן רשמי. הוא גר כל ימיו בדירה קטנה בחצר החורבה בעיר העתיקה, ועמד בראש ישיבת "עץ חיים". לעת זקנתו קרא לאדר"ת לבוא לירושלים ולשמש עוזרו, אבל האדר"ת נפטר לפניו. הרב סלנט נפטר בכ"ט באב תרס"ט (1909), בן תשעים ושלוש.

## הרב קוק על הרב שמואל סלנט

הרב סלנט היה מגדולי ירושלים שתמכו בבואו של הרב קוק לארץ. כשהאדר"ת שאל אותו על הצעת רבנות יפו, השיב "בשמחה מי יתן והי'" (כרך א', אגרת נוספות ב). האדר"ת ניהל עמו את הדברים על ידי "איש סודו, שאנו מוסרים דברינו זל"ז על ידו" (כרך א', אגרת נוספות ו), ושניהם חתמו יחד על מכתב המינוי של הרב קוק אל פקידות יק"א (כרך א', אגרת נוספות ז).

הרב קוק פנה אליו ביראת כבוד. כשמלאו לרב סלנט תשעים ואחת שנה בירך אותו: "הגאון האמיתי, שר התורה, סבא קדישא, מארא דארעא דישראל", ואיחל לו לראות את השלמת הבניין של ישיבת "עץ חיים" (כרך א', אגרת נא). במכתביו לבתי הדין בירושלים הוא מכנה אותו "עטרת ראשנו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס" (כרך א', אגרת פג; כרך א', אגרת קכז). כשהוצע לגזור תענית ציבור כללית (ראו בפרשת תענית ערב ראש חודש אלול תרפ"ב) בגלל מצב העם, כתב שבארץ ישראל יש לפעול רק על פי עצת זקני הגאונים, "והישיש שבהם הגר"ש סלאנט שי' בראשם", והרב סלנט הסכים לכך רק אם הדבר יבוא מגדולי רוסיה (כרך א', אגרת קכא).

עיקר שיתוף הפעולה ביניהם היה במצוות התלויות בארץ. הרב קוק הודיע לרבני ירושלים, ובראשם הרב סלנט, על הסדר ההכשר לפירות המושבות הנמכרים בשוק ירושלים (כרך א', אגרת פג; כרך א', אגרת קכז; כרך א', אגרת קמב), ולוועד רחובות כתב: "פונים אלי כל הרבנים הגדולים, הגרש"ס והר"א פניזיל החכם-באשי, הגר"ח ברלין וכל בתי הדינים" (כרך א', אגרת קמג). אחרי פטירתו מנה אותו בין "שלשת הרועים" שעמדו לימינו בתיקון שוק ירושלים (כרך ב', אגרת תעד).

גם בשמיטה הלכו בדרך דומה. לפי האדר"ת, הרב סלנט התיר בשמיטת תרנ"ו, אבל בשנת תרס"ב לא רצה לומר דבר בגלל ההתנגדות (כרך א', אגרת נוספות ט). לפני שמיטת תר"ע (ראו בפרשת שמיטת תר"ע והיתר המכירה) שמע הרב קוק שהרב סלנט והרב חיים ברלין רוצים לתקן שהשמיטה תישמר כהלכתה, וכתב שהוא מוכן "למינקט בשיפולי גלימייהו דרבנן קדישי הדרת גאונם שי'", והציע לשבות לפחות בקרקעות הזריעה בעזרת תרומות (כרך א', אגרת קצו). מול הרידב"ז (ראו בפרשת הרידב"ז והרב קוק - מחלוקת השמיטה באהבה) טען שבשמיטות הקודמות, בימי הרב סלנט, "לא נתחדשה בזה שום חומרא" (כרך א', אגרת שה).

דעתו של הרב סלנט שימשה לרב קוק גם עדות: על המוסד "אסף נדחים" לזקנים עניים כתב שהרב סלנט השיב לו שאינו יכול לבקר בו בעצמו, "אבל מפי כבוד גאונו שמע כי ישרה הנהגתו" (כרך א', אגרת קעה), ולמועמד לרבנות עקרון יעץ להביא מכתבי המלצה מגדולי ירושלים, "ואם אפשר גם מהגרש"ס שי'" (כרך א', אגרת קמח).

## הרב שלמה אבינר על הרב שמואל סלנט

כשמשה מונטיפיורי נכנס להר הבית, "רבי שמואל סלנט, רבה של ירושלים, שאל את השר מונטפיורי: למה עשית זאת? איסור גדול! חיוב כרת! השיב: לא ידעתי. אמר הגר"ש סלנט: הוא שוגג, אין להחרימו". (מקור: הר הבית - עשר שאלות (אבינרפדיה))

"ומעשה ברבי שמואל סלנט שקיבל תרומה מגוי באמריקה עבור בית היתומות, שבאמת סבל מעוני. כיון שהיה גם מאוד פיקח, שם את הכסף בצד". כשצורף לתרומה בפעם השלישית פתק שהצדקה היא למען ישו, "אמר הגאון לתלמידיו: קחו את הכסף ותזרקו אותו לשירותים". (מקור: כסף נוצרי - קבצנות גלותית (אבינרפדיה))

"וכן היה מנהגו של הגאון רבי שמואל סלנט, רבה של ירושלים", שכאשר פסק שמאכל כשר, "היה אוכל מהמאכל הזה, להראות שגם הוא סומך על כשרות הדבר". ועוד מובא ש"הגר"ש סלנט תמה על הרבנים המתירים לאחרים דברים שיש בהם ספק ומחמירים על עצמם". (מקור: מצה שרויה (אבינרפדיה))

כשהאדר"ת ביקש לשנות את השם "חורבה" של בית הכנסת, כתב: "כבר אמרתי שצריך לשנות את השם של גנאי 'חורבה' ולקרות 'חצר ביה"כ', ובדעתי איה"ש להדפיס פתקאות על זה ולהכריז, והגר"ש סלנט נ"י הסכים לזה". (מקור: שו"ת סמס - דף קכ' (אבינרפדיה))

## האגרות

**כרך א', אגרת נא:** לרב סלנט: ברכה במלאת לו תשעים ואחת שנה.

*"הגאון האמיתי, שר התורה, סבא קדישא, מארא דארעא דישראל"*

**כרך א', אגרת פג:** לבתי הדין בירושלים, לרב סלנט ולרב חיים ברלין: הסדר ההכשר לפירות המושבות בשוק ירושלים.

*"עטרת ראשנו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס"*

**כרך א', אגרת קכא:** לרב אהרן קצנלנבוגן: על תענית ציבור כללית יש לפעול על פי עצת הרב סלנט, שמסכים רק אם יבוא הדבר מגדולי רוסיה.

*"והישיש שבהם הגר"ש סלאנט שי' בראשם"*

**כרך א', אגרת קכז:** לבית הדין בירושלים, ובראשו הרב סלנט: אין למכור תוצרת הטעונה מעשר בלי הכשר.

*"אין דרך ועצה יותר טובה, כ"א לפרסם ולהזהיר"*

**כרך א', אגרת קמב:** לרב סלנט, לרב חיים ברלין ולראשון לציון: הסכמה לתקן את הפרשת המעשרות במושבות.

*"נתמלא ביתי אורה, בקבלת מכתב קדשם"*

**כרך א', אגרת קמג:** לוועד רחובות: כל רבני ירושלים, ובהם הרב סלנט, תולים בו את האחריות לתיקון הטבל.

*"פונים אלי כל הרבנים הגדולים, הגרש"ס"*

**כרך א', אגרת קמח:** למועמד לרבנות עקרון: יביא מכתבי המלצה, ואם אפשר גם מהרב סלנט.

*"ואם אפשר גם מהגרש"ס שי'"*

**כרך א', אגרת קעה:** לר' נפתלי אמסטרדם: המלצה על "אסף נדחים", שהרב סלנט העיד על ישרות הנהגתו.

*"אבל מפי כבוד גאונו שמע כי ישרה הנהגתו"*

**כרך א', אגרת קצו:** לרב סלנט ולרב חיים ברלין: הצטרפות ליוזמה לשמור את שמיטת תר"ע, ושביתה בקרקעות הזריעה.

*"למינקט בשיפולי גלימייהו דרבנן קדישי הדרת גאונם שי'"*

**כרך א', אגרת שה:** לרידב"ז: אין לחדש חומרות בפירות המושבות, שלא נתחדשו בשמיטות הקודמות.

*"בחיי הגאונים הריל"ד והרש"ס ומ"ח האדר"ת זצ"ל לא נתחדשה בזה שום חומרא"*

**כרך א', אגרת נוספות ב:** מאת האדר"ת: הרב שמואל סלנט שמח על בואו האפשרי של הרב קוק לרבנות יפו. (אגרות נוספות)

*"והשיב בשמחה מי יתן והי'"*

**כרך א', אגרת נוספות ו:** מאת האדר"ת: הוא מדבר עם הרב סלנט על ידי שליח נאמן. (אגרות נוספות)

*"ועכבתי עד שיבא איש סודו"*

**כרך א', אגרת נוספות ז:** מאת הרב שמואל סלנט והאדר"ת אל פקידות יק"א: הודעה על מינוי הרב קוק לרב יפו והמושבות. (אגרות נוספות)

*"שאנו וכל בית ישראל סומכים עליו ומחזיקים ידיו בכל תקף ועוז"*

**כרך א', אגרת נוספות ט:** מאת האדר"ת: בשמיטה הרב סלנט התיר בשנת תרנ"ו, ועתה אינו רוצה לומר דבר. (אגרות נוספות)

*"עתה יאמר שא"א לו לומר דבר"*

**כרך ב', אגרת תעד:** לרבני ירושלים: שלושת הרועים שתמכו בפיקוח על שוק ירושלים, ובהם הרב סלנט.

*"שלשת הרועים"*

## ראו גם

אין לבלבל עם רבי ישראל סלנטר, מייסד תנועת המוסר. (לדף רבי ישראל סלנטר)

תולדות הרב שמואל סלנט. ("רבי שמואל סלנט", המכלול)

כל האגרות בנושא "מצוות התלויות בארץ" במפתח. (לנושא)

# נוסח האגרות – עם ביאור

15 האגרות שבהן נזכר הרב שמואל סלנט, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נא

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ח' שבט תרס"ז - יפו **נמען:** הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים

ברכה לרב שמואל סלנט במלאת לו תשעים ואחת שנה. הרב קוק מברך אותו שיזכה לראות את השלמת בניין ת"ת וישיבת "עץ חיים", ואת בניין בית המקדש.

### עיקרי הדברים

- ברכה לגדול הדור.
- בניין מוסדות תורה בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' שבט תרס"ז[4].

אורך ימים ושנות חיים ארוכים, של טובה ושל ברכה, אורה ושמחה, לכבוד גאון עוזנו וצניף תפארתנו, הגאון האמיתי, שר התורה, סבא קדישא, מארא דארעא דישראל, [אדונה של ארץ ישראל (ארמית)] כקש"ת[5] מרן שמואל סלאנט [הרב שמואל סלנט, רבה האשכנזי של ירושלים במשך כשבעים שנה] שליט"א[6].

אחדשה"ט[7] של הוד גאון אדוננו שליט"א בהדרת קודש.

הנני מתכוין בזה כנגד המברכים, בהשתתפי מרחוק בשמחת ציון, בשמחת עה"ק ת"ו, אשר שמחו בצדק בהודות לד' חסדו, ביום ה' העבר, ב' לחדש שבט, ביום אשר בו מלאו לכבוד גאון מרן שליט"א תשעים ואחת שנה. בכל לבי ובכל נפשי הנני מתכבד להגיש את ברכתי העמוקה מעומק לבבי ג"א[8], להוד רבינו שליט"א, ואקוה שדברי וברכתי, ברכת כהן הדיוט, יהיו לרצון לפני הדר"ג[9] מרן שליט"א. יואל השי"ת[10], והמעשה אשר החל, להכין יסוד לבנין גדול ונהדר לת"ת[11] וישיבת "עץ-חיים", [ישיבת "עץ חיים" בירושלים, שהרב סלנט עמד בראשה; אז הוחל בבניין גדול עבורה ברחוב יפו] יזכהו העליון לראות בעיני קדשו את תכלית המעשה, ויזכה ברב שמחה וגיל לברך על המוגמר, על הבית הגדול בהבנותו, החל וכלה, לכבוד תוה"ק[12] ולכבוד ירושלים עיר קדשנו ת"ו. וימים על ימי אדוננו יוסיף המחיה חיים ב"ה, ויזכהו לראות בבנין שלם, בנין בית מקדשנו ותפארתנו, ובבא לציון גואל צדק במהרה בימינו כי ימלך ד' על הר ציון וירושלים, ונגד זקניו כבוד. [ישעיהו כד, כג]

הנני חותם דברי, היוצאים ברגשי הודות והלל לשי"ת[13] על העבר, ובבקשה על העתיד, להאריך ימיו ושנותיו להיות לנו למאיר עין, ולנושא דגל השלו'[14] הכללי על עם ד' יושבת ציון, בחכמת לבבו ובצדקתו הרוממה, והשי"ת[15] ימלא לטובה כל משאלות לבב גאון אדוננו שליט"א, כנה"ר[16] והנשאה, ונפש עבדו הצעיר, המתכבד להגיש לו את ברכתו באה"ר[17] מלונ"ח[18].

**הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל**

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. ג"א - גם אני / גם אנו
9. הדר"ג - הדרת גאונו
10. השי"ת - השם יתברך
11. לת"ת - לתלמוד תורה
12. תוה"ק - תורתנו הקדושה
13. לשי"ת - להשם יתברך
14. השלו' - השלום
15. והשי"ת - והשם יתברך
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. באה"ר - באהבה רבה
18. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פג

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ח' מנחם אב תרס"ז - יפו **נמען:** בתי הדין בירושלים, הרב שמואל סלנט והרב חיים ברלין

הרב קוק מודיע שבמושבות מונו אנשים נאמנים לתקן הפרשת תרומות ומעשרות מפירות הנמכרים בשוק ירושלים, ומבקש להודיע לציבור לקנות רק פירות עם תעודת הכשר מן הממונה בכל מושבה. ההכשר נדרש גם על פירות שנקנו מגוי, ויכלול גם בדיקת ערלה.

### עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות מפירות המושבות.
- הכשר לפירות בשוק ירושלים.

**נוסח האגרת עם ביאור**

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' מנ"א[4] תרס"ז[5].

לכבוד רבנן קדישי, הרבנים הגאונים יושבי על מדין [שופטים ה, י] ועומדים בפרץ בעה"ק[6] ירושת"ו[7], בתי דינים דכוללות אשכנזים, פרושים וחסידים וספרדים, אהובים וידידים, ולמעלה בקודש עטרת ראשנו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א[9], וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א. צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, יאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון ["ינון" הוא מכינויי המשיח (סנהדרין צח)] בב"א[11].

אחדשה"ט[12]. מצאתי לנכון להודיע למעכת"ה[13], שקבלתי בשמחה מכתב קדשם ע"י[14] שד"ר[15] הרבנים היקרים יצ"ו[16] הר' פנחס והר' בנציון שי'[17]. ובנסעי לקרייתא דא"י[18]. במושבות הסמוכות, לפקח על עניני ערלה וכלאים שבכרמים, סבבנו הדבר לתקן ג"כ[19] את ענין תיקון ההפרשה דתרומ"ע[20] מפירות היוצאים, בפרט הבאים בשוק ירושלים ת"ו, וע"פ[21] ועדי המושבות נתמנו אנשים נאמנים ומומחים לתקן הפירות ולתן הכשר ע"ז[22]. ע"כ[23] יהי'[24] נא מטוב כתר"ה[25] להודיע גלוי לכל עם ד', כי לא יקנו כ"א[26] ממי שמביא עמו כתב הכשר מהממונה שבכל מושבה, שהוא שו"ב[27] המושבה או איש נאמן אחר שנתתי לו ע"ז רשות והרשאה מיוחדת, שישלח בפעם הראשונה ג"כ את תעודתי. ויודיעו מפורש שאין הבדל בין קונה מישראל לקונה מנכרי, על הכל צריך הכשר, ובהכשר יהי' ג"כ מפורש שאין בהם ג"כ חשש ערלה, והאיסור חל בין על החנונים הקונים בין על הקונים מהם, ובזה יתוקן הענין בעה"י[28] כראוי. ואותם הפירות, שהמביאים אומרים שהם של הגויים ממש, יביאו אתם תעודה ע"ז מנאמן מפורסם.

ואחתום בברכה ואה"ר[29], כנה"ר[30] ונפש הק'[31] המצפה לגאולה וישועה בהר קודש אלקים בב"א,

**הק' אברהם יצחק הכהן קוק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. בעה"ק - בעיר הקודש
7. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
8. רש"ט - שם אדם - דורש פענוח
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. למעכת"ה - למעלת כבוד תורתו הרמה
14. ע"י - על ידי
15. שד"ר - שדוקטור
16. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
17. שי' - שיחיה
18. דא"י - דארץ ישראל
19. ג"כ - גם כן
20. דתרומ"ע - דתרומות ומעשרות
21. וע"פ - ועל פי
22. ע"ז - על זה
23. ע"כ - על כן
24. יהי' - יהיה
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. כ"א - כי אם
27. שו"ב - שוחט ובודק
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. הק' - הקטן

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכא

## תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ט אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב אהרן קצנלנבוגן

הרב קוק מסכים להצעה לגזור תענית ציבור כללית בגלל השבר החומרי והרוחני של העם. בארץ ישראל פועלים לפי עצת הזקנים, ובראשם הגאון ר' שמואל סלנט, שמסכים רק אם הדבר יבוא מגדולי רוסיה: ר' חיים מבריסק, ר' אליהו חיים מלודז' וה'יחפץ חיים'. הרב קוק מציע את ב' בסיוון לתענית.

### עיקרי הדברים

- תענית ציבור כללית על מצב העם.
- הצורך בהסכמת גדולי רוסיה וזקני ירושלים.
- הצעת ב' בסיוון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה ויראת שמים, מלא חכמה ודעת, מוה"ר[7] אהרן שי'[8] קאצענעלענסאהן, וכא"ל[9] כן יפקדו לטוב מד' הטוב ב"ה.

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקרות ימין כבודו בשני מכתביו, החתום והגלוי, לנכון הגיעוני. ומה אומר ואדבר, כמה נשבר לבי לשברי שברים, על שבר בת עמנו [ירמיהו ח, כא; כאן על הפרעות ביהודי רוסיה והתבוללות הצעירים] הגדול כים, השבר החמרי וביותר הרוחני, אשר יחדו כתומם באו עלינו. ואנכי מצדי הנני מסכים בכל לב להצעת כת"ר[12], שיחד עם כל דרכי העצה וגדירת הפרץ, אשר חובתנו היא לאחוז בהם בכל עז, דהיינו לקשר יחד את לב כל הצדיקים והגאונים לעסוק בהארת אור ד' ב"ה, קדושתו ואמונתו בישראל, ע"פ[13] עצות עתיקות ועצות חדשות, אשר מקרוב תצמחנה מידי בורא רפואות ב"ה, אשר יצמיח ישועות לכל עת מצא, בכל דור ודור כפי ענינו, הנה התרופה המיוחדת של תענית צבור כללית גדולה היא מאד, בין ברוחניות, לעורר ימין עליון ואור חסד על עם ד', בין במורגש, התעוררות הלבבות לחיזוק התורה והיהדות והחזקת מעוז עץ החיים. אבל כשאני לעצמי, מובן הדבר שלעשות פעולה מאה"ק[14] צריכין אנו דוקא לעשות ע"פ עצת זקני גאונינו שי', והישיש שבהם הגר"ש[15] סלאנט [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים, שהיה אז כבן תשעים] שי' בראשם, והוא נ"י[16] דעתו מסכמת רק אז לצאת בכח גזרת תענית ציבור כללית, כשיהי'[17] הענין נדרש מרוסיא מיחידי גאוני הדור אשר שם, כמו הגאונים ר'[18] חיים מבריסק [הרב חיים סולובייצ'יק, רבה של בריסק] ור"א חיים מלאדז [הרב אליהו חיים מייזל, רבה של לודז'] ובעל חפץ חיים [רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, ה"חפץ חיים"] שיחי'[19] וכיוצא בהם. ומה טוב ונכון הי'[20] להענין, אם יצא בזה לעזרה כבוד הגאון אבד"ק[21] דמח"ק[22] הר"מ[23] שליט"א[24], להיות פועל יחדו עם סיעת הגאונים הנ"ל[25] שי', ואנכי הצעיר הנה ידי עמם בע"ה[26], לכל דבר קדושת השי"ת[27] ואור ישועתו על עמו, ועינינו תלויות לרחמיו הרבים אשר ברוגז יזכר, ["ברוגז רחם תזכור" (חבקוק ג, ב)] ובאורו ואמתו יאר לנו.

ע"כ[28] כת"ר המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ["המתחיל במצוה אומרים לו גמור" (רש"י דברים ח, א; ירושלמי)] וראוי לע"ד[29] שיעשה הדבר ליום כ' סיון הבע"ל[30], יהפכהו השי"ת לששון ולשמחה לנו ולכל ישראל, ואי' כביר לא ימאס. [איוב לו, ה]

והי'[31] זה שלו' וברכת ד' וישועתו לראש כבוד ידי"נ[32] וביתו וכא"ל, ירומם אף ינשא, כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] מוקירו ומכבדו באהנ"א[35],

**הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. מוה"ר - מורנו הרב רבי
8. שי' - שיחיה
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"פ - על פי
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. הגר"ש - הגאון רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. נ"י - נרו יאיר
17. כשיהי' - כשיהיה
18. ר' - רבי
19. שיחי' - שיחיו
20. הי' - היה
21. אבד"ק - אב בית דין קהילת
22. דמח"ק - דמחזיקי הדת (בלונדון)
23. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
25. הנ"ל - הנזכר לעיל
26. בע"ה - בעזרת השם
27. השי"ת - השם יתברך
28. ע"כ - על כן
29. לע"ד - לעניות דעתי
30. הבע"ל - הבא עלינו
31. והי' - והיה
32. ידי"נ - ידיד נפשי
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. באהנ"א - באהבה נאמנה

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכז

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** פורים למוקפין תרס"ח - יפו

**נמען:** רבני בית הדין צדק בירושלים, ובראשם ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין

בעניין תוצרת המושבות הטעונה מעשר שמגיעה לירושלים, הרב קוק מציע לפרסם שאין למכור ולקבל דבר בלי הכשר מהממונים בכל מושבה, כפי שנקבע בתקנה של השנה הקודמת. הרב קוק מבטיח להזהיר את המושבות, וגם לגבי משלוחים לחוץ לארץ. הרב קוק מצטער שאינו יכול לעלות לירושלים בגלל 'השערורייה' שהייתה ביפו.

### עיקרי הדברים

- הכשר מממוני המושבות לתוצרת הטעונה מעשר.
- משלוחי תוצרת לחוץ לארץ.
- המהומות ביפו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], פורים למוקפין תרס"ח[4].

ברכת ד' וטובו של ראש כי[5] הרבנים הגאונים, גודרי גדר ועומדים בפרץ, רבני בד"צ[6] בעי"ק[7] ירושלים ת"ו, ולמעלה בקודש עטרת ראשינו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א[9] וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א.

צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון בב"א[11].

היום הגיעני יקרת ימין קדשם, ואף כי לא צילא דעתאי, מהשערורי' אשר היתה פה עה"ק [ההתנגשות בין יהודים לערבים ביפו בפורים תרס"ח, שבה נפצעו יהודים רבים] בעוה"ר[12], והננו שרויים בפחד ודאגה, שומר ישראל ינצרנו וירחיב לנו, ויהי מגן לעמו ונחלתו, וא"א[13] לי לסדר דברי, כראוי להדרת גאון הדרתם שליט"א, מ"מ[14] לא אוכל לעכב את דברי בדבר הגדול, הנוגע להסיר מכשול מדרך הרבים.

והנה בעיקר הענין, ע"ד[15] הדברים המובאים לירושת"ו[16], [פירות וירקות מן המושבות; ראו גם (כרך א', אגרת פג)] אין דרך ועצה יותר טובה, כ"א[17] לפרסם ולהזהיר, שלא ימכר ולא יתקבל שום דבר הטעון מעשר, כ"א עם ההכשר מהממונים שבכל מושבה. ואיני מוצא שום עצה אחרת, כי בכל האופנים ימצאו יחידים עבריינים, בעוה"ר, שאין ידנו תקיפה עליהם. ולא עלתה כלל על דעתי, שיתקבל לשוק בעי"ק בלא הכשרים ברורים, אחרי שזה הי'[18] עיקר התקנה של אשתקד במינוי הממונים. ואנכי הנני עומד הכן מצדי, בעה"י[19], להזהירם במכתבים, שיהיו זהירים מצדם במושבות, בין מצד עצם יראת השי"ת[20] ושמירת המצוה, בין לטובת העסק של פדיון סחורתם. ובדברים הנשלחים לחו"ל[21], אנכי מצדי הנני עושה כל מה שביכלתי, ואשלח להזהיר ולהזכיר, והרוב מתקנים, ולתקן לגמרי כבר חשבתי ע"ז[22] הרבה, ולא עלתה בידי לע"ע[23] להנצל ממקרים של שילוח בלא תיקון. ומ"מ[24] נראה לע"ע, שראוי ונכון

להעריך מכתב, בדרך תוכחה מאהבה, להוסיף אומץ וזריזות, ויש תקוה שיעשו הדברים רושם בלבם, כאשר יראו שהדרת גאונם מעיר עז לנו, ואנכי הצעיר יחד הננו עסוקים בתיקון הענין.

לולא מצב העיר כעת, שא"א[25] לי לזוז ממנה עד יתכונן איזה סדר בדבר הערבובי', הייתי חפץ בכל לב לעלות אל הקודש לעי"ק[26] תובב"א[27], ולטכס עצה ותושיה, ע"י[28] אור תורה של כינוס לצדיקים, בענין זה ובעוד ענינים חשובים, העומדים והראויים לעמוד על הפרק. אבל כעת אין דנים אפשר משא"א[29].

עכ"פ[30] הנני כופל דברי, שבשו"א[31] לא ימכר שום דבר בלא הכשר ברור. והשי"ת[32] יאמצנו להקים עולה של תורת אמת על אדמת הקודש. והי'[33] ז"ש[34], כנפשם הגדולה ונפש חותם בברכה ואה"ר[35],

**הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כ' - כבוד
6. בד"צ - בית דין צדק
7. בעי"ק - בעיר הקודש
8. רש"ס - רבי שמואל סלאנט
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
13. וא"א - ואי אפשר
14. מ"מ - מכל מקום
15. ע"ד - על דבר
16. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
17. כ"א - כי אם
18. הי' - היה
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. השי"ת - השם יתברך
21. לחו"ל - לחוץ לארץ
22. ע"ז - על זה
23. לע"ע - לעת עתה
24. ומ"מ - ומכל מקום
25. שא"א - שאי אפשר
26. לעי"ק - לעיר הקודש
27. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
28. ע"י - על ידי
29. משא"א - משאי אפשר
30. עכ"פ - על כל פנים
31. שבשו"א - שבשום אופן
32. והשי"ת - והשם יתברך
33. והי' - והיה

34. ז"ש - זה שלום
35. ואה"ר - ואהבה רבה

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמב

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ה' סיון תרס"ח - יפו

**נמען:** רבני ירושלים: ר' שמואל סלנט, ר' חיים ברלין והראשון לציון ר' אליהו פניז'ל

הרב קוק שמח על מכתבם ומסכים לתקן את הפרשת המעשרות במושבות בפיקוח הוועדים. הרב קוק יכתוב לוועדים בשמם. הרב קוק עומד לסייר במושבות לפיקוח על ערלה וכלאי הכרם, ומעמיד משגיחים בכל מושבה, כי אין עוד מי שיחליף את המשגיח המנוח ר' צבי שניאור.

### עיקרי הדברים

- הפרשת מעשרות בפיקוח ועדי המושבות.
- פיקוח על ערלה וכלאי הכרם.
- שיתוף פעולה עם רבני ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרס"ח[4].

רב שלו'[5] לכבוד רבנן קדישי, די בקרתא קדישא, הרבנים הגאונים מאורי אור בעיר עז לנו, ירושלים עה"ק ת"ו, וביחוד גאוני עז מיחדי הדיבור של חבה, כ"ק[6] ס"ק[7] הרש"ס[8], [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] והגאון ר"ח[9] ברלין, ומעלת ראשון לציון הרה"ג[10] מוהר"א[11] פאניזיל, [הרב אליהו פניז'ל, הרב הראשי הספרדי ("ראשון לציון")] שיחיו כולם לאוי"ט[12], ויזכו לראות פני גואל צדק בב"א[13],

שלו' שלו' בכפילא.

נתמלא ביתי אורה, בקבלת מכתב קדשם, אשר מאז עליו חכיתי, שיופיעו עלי באורם וישעם, בימין ד' רוממה, גאוני טהרה אשר בכלילת יופי עי"ק[14] תובב"א[15], לאמץ זרועי להקים על תלה דת קודש, בישוב החדש בכלל, ובפה עיה"ק[16] יפו והמושבות הסמוכות בפרט. מי יתן והי'[17] זה החלם לברכה, ועוד נוסיף אומץ, שיהי'[18] דיבור של חיבה מצוי תמיד בינינו, להקים תורה ועדות ה' ומשפטיו על ישראל, בקרב עם ד' המתנחלים באה"ק[19], אשר אך זה ראשית דרכם, להרחיב הפעולה על דברים רבים ורמים, אשר ברומו של עולם עומדים, למען יעשה שורש יעקב, המתחיל להכות גזעו על אדמת הקודש, צמח ופרי, "הבאים ישרש יעקב ויציץ ופרח ישראל". [ישעיהו כז, ו]

ועל של עתה באתי, בענין תיקון הפרשת המעשרות ע"י[20] פקוח הועדים. הנה ידי עמכם, רבותי, ובכל אשר ימצא חילי החלש הנני עומד על ימינכם. והנני נכון כעת לכתב בעה"י[21] הרצאת דברי קדשם, והצטרפותי להדר"ג[22] בהסכמה בעה"י, לועדי המושבות, ונראה דבר מה יענוני. ועוד אקוה בקרוב להיות במושבות, לפיקוח עניני הערלה וכלאי הכרם, כדרכי בכל שנה בעזה"י[23], וביחוד שנה זו אשר הננו זקוקים למשגיחים מיוחדים ע"ז[24] בכל מושבה, כי גבר זריז וממולא ובקי בענין כהמנוח הר"צ[25] שניאור ז"ל[26] כמעט שאין למצא, באופן שנוכל למסור על יד אחת ההשגחה הכוללת. וכבר החילותי להעמיד משגיחים פרטיים בכל מושבה ממושבות הכורמים. אמנם הענין צריך עדיין חיזוק, וצור

ישראל ב"ה יאמצנו בישועתו. ובע"ה[27] ע"י הנסיעה נדע בבירור איך להתנהג עם הסדר החדש, ואיך לבצרו ולאמצו, ואקוה להודיע הכל להדר"ג שי'[28]. והנני חותם בברכה ובבקשה רבה, תהי נא ידם הקדושה תמיד יחד עמדי, לרומם הדר קודש ד' בהררי קודש של הישוב החדש, למען שם ד' ולמען עמו ונחלתו. והי' זה שלו' וברכה, כנה"י[29] וכנפש חותם ברגשי קודש ואהבת אומן, מצפה לתשועת ד' ועזו,

**הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל**

לפרטי הדברים, איך להתנהג נגד הממאנים, אם ימצאו, צריכים עוד להמתיק סוד בעה"י, בעצת חכמה ותבונה הנ"ל[30]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. כ"ק - כבוד קדושת
7. ס"ק - סעיף קטן
8. הרש"ס - הרב שמואל סלאנט
9. ר"ח - ראש חודש
10. הרה"ג - הרב הגאון
11. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
12. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
13. בב"א - במהרה בימינו אמן
14. ע"י"ק - עיר הקודש
15. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
16. עיה"ק - עיר הקודש
17. והי' - והיה
18. שיהי' - שיהיה
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. ע"י - על ידי
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. להדר"ג - להדרת גאונו
23. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
24. ע"ז - על זה
25. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ז"ל - זכרונו לברכה
27. ובע"ה - ובעזרת השם
28. שי' - שיחיה
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמג

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ט' סיון תרס"ח - יפו **נמען:** ועד המושבה רחובות

שומרי מצוות בחוץ לארץ ובירושלים מתלוננים שפירות המושבות (שקדים, תפוזים ועוד) נשלחים בלי הפרשת תרומות ומעשרות ומכשילים בטבל, ורבני ירושלים מטילים את האחריות על הרב קוק. הרב קוק מבקש מהוועד לצוות שאין להוציא פירות מן המושבה בלי הכשר נאמן, ולהודיע לו על הממאנים כדי שהרבנות תפעל נגדם. כך לא יאמרו בגולה שהישוב החדש מחריב את הדת.

### עיקרי הדברים

- פירות בלי הפרשת מעשרות - מכשול טבל.
- צו הוועד: אין להוציא פירות בלי הכשר.
- טיפול הרבנות בממאנים.
- כבוד הישוב החדש בעיני הגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ט' סיון תרס"ח[4]. [ט' בסיוון תרס"ח (1908)]

לכבוד הועד הנכבד ברחובות, שלו'[5] וברכה

את מכתבי הנני כותב לשם כללות ישובנו החדש. הנני מוכרח לנגע בשאלה כללית אשר לעזבה אי אפשר. כבר הגדתי לכבודם, ולעוד אנשים ממושבות, אשר דבר הישוב קיומו וכבודו נוגע אליהם, בלב מלא תם ויושר, כי צעקת העם, מקהל שומרי אמונים בחו"ל[6], גדולה אלינו על העזיבה של תיקון הפירות הנשלחים לחו"ל[7], השקדים והאוראנזים [השקדים ותפוחי הזהב (תפוזים)] ועוד. הם באים אלינו בקובלנא רבה: אתם רבני אה"ק[8] למה תניחו להכשיל אותנו באיסורים, ולמה לא תהיו חרדים על חקי תורתנו הק'[9] שיתקיימו באה"ק[10], אשר זכינו לראות תחילת ישובה, וביחוד במה שנוגע אל הכלל כלו המוסר נפשו על מצוה קלה כחמורה. [על פי אבות ב, א: "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"] נוסף לזה צועקים ג"כ[11] כל שלמי אמונים בערי א"י[12] פה ובירושלים ת"ו ועוד, על המכשלה הגדולה הזאת, היוצאת לנו בשמירת דתנו הק', אשר עליה הורגנו כל היום, [על פי תהלים מד, כג] דוקא ע"י[13] אחינו בשרנו אכרי ישובנו החדש ראשית תקותנו. ואני כאלם לא אפתח פה [על פי תהלים לח, יד] מרוב בושת פנים ועגמת נפש זה כמה, ועיני נשואות לשמים שיתן בלב אחינו להבין את יקר ערך קדושת דתנו הק', והכבוד הגדול שאנו חייבים לכבדה, ועד כמה עץ חיים היא למחזיקים בה [על פי משלי ג, יח] לפרט ולכלל כלו עדי-עד, ויתחילו לנהוג כבוד בדיני תורה"ק[14], ולא יקלו את דעתם בזה ביחוד במה שנוגע למכשול רבים. אבל הימים נקפו ואני אינני רואה בעניי אות לטובה, התמרמרות רב המון שלמי אמונים הולכת וגדולה, ולב ישראל מתנקע מחבת אה"ק, ותקות הישוב וחינו נופלת ג"כ ע"י זה במדרגות ידועות. פונים אלי כל הרבנים הגדולים, הגרש"ס[15] והר"א[16] פניזיל החכם-באשי, [הרב שמואל סלנט, רבה האשכנזי של ירושלים, והרב אליהו פניז'ל, הרב הראשי הספרדי] הגר"ח[17] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, שישב אז בירושלים] וכל בתי הדינים לפרושים וחסידים

ולספרדים, [בתי הדין של שלוש העדות בירושלים] כלם אומרים כאחד בי הדבר תלוי, בצוארי הוא הקולר, [האחריות מוטלת עלי; על פי סנהדרין ז: "קולר תלוי בצואר"] ובידי לתקן ולהציל הכל, להשיב להישוב את כבודו, ולאחינו היקרים שומרי תורה ומצות את שלות לבם, בכלל להציל רבים ממכשול עון החדש של אכילת טבלים, [פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] שהחל לבא ע"י התישבות ישובנו החדש באי"י[18], והנם מציעים לפני הצעות איך ובמה להוציא את הדבר הנכבד הזה מן הכח אל הפועל. ועתה אהובי לבבי, אליכם אצוק את מצוקת לבבי, יודעים אתם ועדים את אהבתי הבוערת כאש להישוב החדש, שכל נשמתי נתונה לו, הושיעוני נא ויחד נקים דבר שיהי'[19] לנו לשם ולאות, לתפארת אלקים ואנשים. [על פי שופטים ט, יג]

וזה הדבר אשר הרבנים הנ"ל[20] מבקשים, והנני מוצא שבכללות הכרח הוא להוציא את המשאל הצודק הזה מן הכח אל הפועל: הועד יתן צו, שלא יהין שום איש להוציא דבר בלתי מתוקן ומועד ע"י הכשר נאמן מן המושבה, לא לירושלים, לא ליפו, ולא לחו"ל. וכמובן ראוי שיבאו הדברים הללו בהכרת ערכם לשמירת התורה, להתקדמות הישוב ולכבודו. ואם ימצאו אנשים כאלה, שגם אחרי אזהרת הועד לא ישמעו, ואחרי ההזהרה הנאמנה לא יזהרו, אז ראוי ונכון שכבוד הועד יודיע אלי, שמאיש הזה בפרטיות הנם מסירים את ערבותם, מפני שאין בידם להכניסו בסדר תקונם, ואז תחול על האיש הפרטי ההוא חובת הרבנות, לראות באיזה אמצעיים נאותים איך לפעול עליו, באופן שסוף כל סוף יעלה בידנו הדבר הגדול הזה, להסיר חרפה מעל ארץ אבותינו, שלא יאמרו אחינו יושבי הגולה, שהישוב החדש הוא חרב להחריב את יסוד הדת וקיום תורה ומצות מישראל, תחת אשר באמת הוא סם חיים לכל עם ד' בהוה ובעתיד. שימו אחים יקרים את לבבכם על דברי אלה, מהרו להשיב אותי דבר והשתדלו נא למלאות את שאלתי בכח עז רוחכם וישע ימינכם אשר עוד תכפל ותגדל בימין ד' רוממה על ארץ חמדתנו, כתקות נפשנו לדור דורים.

**אחיכם הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל**

הידיעה ע"ד[21] מי שלא יהי'[22] נשמע לתקנת הועד בזה תוכל לבא ג"כ ע"י הממונה הקבוע לתקון הפירות, רק שביסוד הענין יכנס הועד להקים כבוד הדת על תילה כחובתנו הק'. הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. בחו"ל - בחוץ לארץ
7. לחו"ל - לחוץ לארץ
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. הק' - הקטן
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. ג"כ - גם כן
12. א"י - ארץ ישראל
13. ע"י - על ידי

14. תורה"ק - תורה הקדושה
15. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
16. והר"א - ו + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. הגר"ח - הגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
18. בא"י - בארץ ישראל
19. שיהי' - שיהיה
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. ע"ד - על דבר
22. יהי' - יהיה

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמח

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ' תמוז תרס"ח - יפו **נמען:** הרב יעקב יוסף (מועמד לרבנות עקרון)

הרב קוק מוכן לסייע למועמד בהשגת רבנות עקרון. הרב קוק מבקש שיביא מכתבי המלצה מגדולי ירושלים, ושיבטיח את המשכורת מהישיבה ומ'שומרי תורה'. הרב קוק מציע לנסוע יחד לעקרון, ומייעץ להכין דברי אגדה נאים ולהתכונן בהלכות כלאיים ותרומות ומעשרות. במפורש הרב קוק מסתייג מאחריות אם תהיה מניעה.

### עיקרי הדברים

- הכנות לרבנות עקרון.
- המלצות ומשכורת.
- הכנת דרשה והלכות התלויות בארץ.
- חיבוב התורה על הבריות - קידוש ה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד תמוז תרס"ח[4].

מבין המצרים קרן בכבוד ירים, לכ'[5] ידידי הרב הגדול חו"ב[6] מאד נחמד מו"ה[7] יעקב יוסף שליט"א[8], וכא"ל[9] שו"ר[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר[12], מכתבו היקר הגיעני, והנני נכון מצדי לעזור על יד כת"ר[13] להוציא את החפץ הטוב ע"ד[14] רבנות עקרון [ראו גם (כרך א', אגרת קמא)] ת"ו לאור. ובשמו ית'[15] אבטח, כי יעזרנו לבצע את הענין בכבוד הנדרש למען כבוד תוה"ק[16]. והנה מה טוב יהי'[17] אם יביא כת"ר עמו מכתבים, בהסכמות ע"ד הרבנות עבורו, מגדולי עיה"ק[18] ת"ו, ואם אפשר גם מהגרש"ס[19] שי'[20], עכ"פ[21] מהחשובים והידועים, בין אם יהיו ערוכים אל הועד או אלי. אמנם ביחוד צריך כת"ר להיות מתחלה מובטח כראוי מהישיבה ומאגודת "שומרי תורה" ע"ד המשכורת, [אגודה בירושלים שתמכה ברבנים במושבות] וביחוד שירצה כ'[22] ידידנו הג"ר[23] זרח בראי"מ[24] שי' להכנס בזה כראוי בענין נכבד כזה. והנני מניח הדבר ליד כבוד ידידי, אשר בטח ינחהו בעצה וסיוע. כ' ידי"נ[25] ההגר"פ[26] צבי [הרב צבי פסח פרנק] שי', ומתרוייכו יתקלס עילאה ב"ה. והנה אם ירצה כת"ר להתעכב בירושלים עוד כשבועיים, יוכל להיות שאהי'[27] מתחילה בעקרון, לבסס את הענין, ואח"כ[28] יוכל כ"ת[29] לבא בעצמו. אך אם ירצה יוכל לבא ג"כ[30] שבוע דנא ובעה"י[31] ניסע בזה לכונן הדבר.

אעיר את כ', שיכין איזה דברי-אגדה נאים להגיד לפני הציבור. וישים עין על המצות התלויות בארץ, ביחוד כלאים ותרומ"ע[32], העלולים להיות נשאלים. ודי ית' ינחהו באורח מישור למען שמו ויאמץ לבבו להיות לאיש, כדי לכבד את התורה ולחבבה על הבריות, שזהו יסוד קידוש השם, הגדול מכל המצות כולן.

בחתימת דברי הנני מוצא את עצמי מחוייב להתנות מפורש, שתוצאות הענין איני מקבל עלי, ואם תהי'[33] חלילה (את אשר אקוה בעה"י[34] שלא יהי') איזו מניעה לא תהי' לכת"ר[35], עלי שום תרעומת לא ע"ד הכבוד ולא ע"ד ההוצאות. כי כונתי כולה לטובת קיום תוה"ק, ולטובת כת"ר, אשר מצאתיו נכון לתורה ויראת שמים.

והנני בזה ידידו דוש"ת[36],

**הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל**

באה"ר אדר"ש[37] כ' מוהרפ"צ[38] פרנק שליט"א. הנ"ל[39]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. לכ' - לכבוד
6. חו"ב - חריף ובקי
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. שוי"ר - שלום וישע רב
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. ע"ד - על דבר
15. יתי' - יתברך
16. תוה"ק - תורתנו הקדושה
17. יהי' - יהיה
18. עיה"ק - עיר הקודש
19. מהגרש"ס - מהגאון רבי שמואל סלאנט
20. שי' - שיחיה
21. עכ"פ - על כל פנים
22. כ' - כבוד
23. הג"ר - הגאון רבי
24. בראי"מ - ברבי אברהם מרדכי - שם אדם
25. ידי"נ - ידיד נפשי
26. ההגר"פ - ה + הגר"פ: הגאון רבי שם שמתחיל באות פ (כגון פנחס / פסח) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. שאהי' - שאהיה
28. ואח"כ - ואחר כך
29. כ"ת - כבוד תורתו
30. ג"כ - גם כן
31. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
32. ותרומ"ע - ותרומות ומעשרות
33. תהי' - תהיה
34. בעה"י - בעזרת השם יתברך
35. לכת"ר - לכבוד תורתו

36. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
37. אדר"ש - אחר דרישת שלום
38. מוהרפ"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות פ, צ (למשל: פנחס + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
39. הנ"ל - הנזכר לעיל

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעה

## תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ה' כסלו תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' נפתלי אמסטרדם

המלצה על המוסד 'אסף נדחים' בירושלים, בית מחסה לזקנים העניים ביותר, שאין להם כסף ולא זכות להתקבל לבתי מחסה אחרים. הרב קוק מצטט את הזוהר (בלק) על מעלת תפילת העני, ש'מעטפת' את כל התפילות. ר' שמואל סלנט העיד על ישרות הנהגת המוסד.

### עיקרי הדברים

- 'אסף נדחים' - בית לזקנים עניים.
- מעלת תפילת העני (זוהר בלק).
- קריאה לתמוך במוסד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' כסלו תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכה מקודש, לכבוד ידי"ן[6] הרב הגאון המובהק, צדיק ונשגב, מוהר"ר[7] נפתלי אמסטרדם [הרב נפתלי אמסטרדם, מתלמידי רבי ישראל סלנטר, שעלה לירושלים] שליט"א[8].

יקרת מכתב כ"ג[9] מר אהובי שי'[10] הגיעני. וע"ד[11] המוסד הנשגב "אסף נדחים", [בית מחסה לזקנים עניים בירושלים] שדגל הדר"ג[12] מתנוסס עליו, חשבתי בדעתי שאך למותר הוא לחזקו בדברי. אבל לעשות רצון צדיק חפצתי, ואדברה נא נגד כל קהל עם ד', בארצנו הקדושה ובכל תפוצות הגולה. כמה מעלות גדולות וקדושות לבית הגדול הזה, אשר ישים את עין טובתו על האומללים שבאומללים אשר באה"ק[13], המה הזקנים הנדחים, אשר אין להם כל מכיר וגואל, ואין ידם משגת לתן כל מכסת ערך, לסיוע הקופה, כדי להכנס לאיזה מוסד, אשר רבו בהם הזקנים היושבים מכבר, כן ירבו, ביחוד מאלה שיש להם איזה סכום כסף, אשר אמנם לא יספיק להם למחיתם, והמה מקבלים טובה רבה מבתי המחסה לזקנים, אשר נוסדו מכבר, בהכנסם אל תוכם, גם אחרי אשר יתנו איזה סך לקופת הבתים הנ"ל[14], כי גדלה מאד הוצאתם, יהיו פועליהם ומחזיקיהם ברוכים לעד. אבל גורל הזקנים האביונים, שאין להם לא יכולת להכנס ע"י[15] זכות מעט רכוש, וגם לא ע"י איזו זכות של הצטיינות מיוחדת, - אשר כמובן ת"ח[16] מצויינים יתקבלו תמיד בהיות מקום בבתי המחסה הקבועים, גם כשאין להם יכולת לתן איזה סיוע לקופת המוסדות, - ועם זה המה זקנים כשרים, ומהם רבים הוגי תורה ושוקדי עבודת ד', מי ינוד להם, מה מר הוא מנת חבל חייהם, בשבתם בענים בעיר קדשנו ותפארתנו, אשר נהרו ממרחקים, לפעמים במסירות נפש, לשמה ולזכרה הקדוש. ומי זה יוכל לתנות איפוא צדקת גדולי המעשה, מיסדי בית "אסף הנדחים", שכולו מקודש דוקא לזקנים האמללים שבאומללים, הנשכחים מאדם ומתבל. מה גדול הוא מעשה חסד זה, לזכרון לעד יהיה שמם וזכרם של פועלי צדק אלה בהיכל ד', אוהב חסד וצדקה, השוכן את דכא ושפל רוח, [ישעיהו נז, טו] להחיות רוח שפלים ולב נדכאים. די' לנו הערובה של שם כבוד גאונו, המפורש על יסוד המוסד הזה, שנהי'[17] בטוחים בו, שהכל יתנהג לתעודתו

היותר נאמנה. וכן כתב לי כי[18] גאון עוזנו ס"ק[19] מרן הרש"ס[20] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א במכתב קדשו, בתשובה ע"ד[21] שאלתי ממנו אודות הבית הגדול הזה, שאמנם מפני מצב בריאות גופו הטהור הרפה, - יחזקהו השי"ת[22] לאורך ימים טובים לשמחת כל בית ישראל - לא יוכל לבקר בעצמו את המוסד, אבל מפי כבוד גאונו שמע כי ישרה הנהגתו. ואקוה שכל יודעי שם הדר"ג ומכירי צדקתו, הרבים בישראל ב"ה, יתאמצו בכל כחם לחזק ולאמץ את המפעל הגדול הזה, אשר כוננו ידי צדיק כביר כ"ג שליט"א. ובכח הרבים, אשר מקרוב ומרחוק יתאמצו להוסיף אימוץ, ליסוד עמוד אור חסד זה, על מכון עיר עז לנו, אלקים יכוננה סלה. [תהלים מח, ט] יוכלו בעזרת השי"ת להגדיל פעלם ולאסוף אליהם כל נדח באה"ק, לתן להם מקור מנוחה ומחיה וארוכה די סיפוקם, למען יוכלו לבלות את ימי חייהם בתורה ובתפילה על פלטת שה פזורה [על שארית שה פזורה (ירמיהו נ, יז)] בין עמים רבים, ולעורר תמיד רחמים רבים בתפילת ישרים, על כל איש מר-נפש וכל נתון בצרה וצוקה. ותפילת עניים נכאי רוח כאלה כמה גדולה היא ונשגבה, כמה היא בוקעת ועולה למרומים, לפני שומע צעקה הקרוב לשועת נכאים. וכדי זוה"ק[23] פ' בלק קצ"ה א': "מאן חשיבא מכולהו הוי אימא תפלה דעני, תפלה דא קדים לתפלה דמשה, וקדים לתפלה דדוד, וקדים לכל שאר צלותין דעלמא, מ"ט בגין דעני איהו תביר לבא וכתיב קרוב ד' לנשברי לב וגו'[24], ומסכנא עביד תדיר קטטה בקוב"ה[25] וקוב"ה[26] אצית ושמע מלוי, כיון דצלי צלותיה פתח כל כוי רקיעין, וכל שאר צלותין דקא סלקין לעילא דחי לון ההוא מסכנא תביר לבא, דכתיב תפלה לעני כי יעטוף, כי יתעטף מבעי ליה, מאי כי יעטוף, אלא איהו עביד עטופא לכל צלותין דעלמא, ולא עאלין עד דצלותא דיליה עאלת, וקוב"ה אמר יתעטפון כל צלותין וצלותא דא תיעול לגבאי כו'[27], עיי"ש[28], אשר מזה יראו כל נבוני לב, היראים וחרדים לדבר ד' באמת, אוהבי צדקה וחסד, כמה גדול ונשא הוא מכון קדוש זה, אשר נדחים עניים ואביונים, אנשים תמימים, נדכאים ונאנחים, יוכלו לעסוק בתפלה בעיר ד' שמה, כמה ריוח והצלה יש בזה למחזיקיהם מכל צרה וצוקה, וכמה שפע ברכה וחסד נכון לפניהם מתפילת עניים כאלה במקום קדוש משכני עליון.

בשמו יתברך, הקרוב לצעקת עניים ומרחם על נדחים וחלכאים, אשים מבטחי, שיצליח כ"ג וכל מסעדיו על דרכו בקודש אשר החל, וברכת אובדים, זקנים, נאנקים, עליו תבא, והמוסד היקר הזה יהי'[29] לשם ולתפארת בין המוסדות היקרים, המתנוססים בכל גאונם ותפארתם, לפאר את מרום עיר קדשנו ותפארתנו תובב"א[30], והי'[31] מעשה הצדקה שלם, כנפשו היקרה ונפש ידי"ע[32] דורש"ת[33] בכל לונ"ח[34], מברכו בהצלחת פעלו המקודש באה"ר[35],

הק'[36] אברהם יצחק הכהן קוק אב"ד[37] דפה עיה"ק[38] יפו והמושבות תובב"א.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. ידי"ן - ידידנו
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

9. כ"ג - כבוד גאונו
10. שי' - שיחיה
11. וע"ד - ועל דבר
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. ע"י - על ידי
16. ת"ח - תלמידי חכמים
17. שנהי' - שנהיה
18. כ' - כבוד
19. ס"ק - סעיף קטן
20. הרש"ס - הרב שמואל סלאנט
21. ע"ד - על דבר
22. השי"ת - השם יתברך
23. זוה"ק - זוהר הקדוש
24. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
25. בקוב"ה - בקודשא בריך הוא
26. וקוב"ה - וקודשא בריך הוא
27. כו' - וכולי (וכן הלאה)
28. עיי"ש - עיין שם היטב
29. יהי' - יהיה
30. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
31. והי' - והיה
32. ידי"ע - ידידו עוז
33. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
34. לונ"ח - לנחמת ציון
35. באה"ר - באהבה רבה
36. הק' - הקטן
37. אב"ד - אב בית דין
38. עיה"ק - עיר הקודש

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצו

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** י"ב אייר תרס"ט - יפו **נמען:** ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין

הרב קוק שמע שרבני ירושלים רוצים לתקן שהשמיטה תישמר כהלכתה, ומבקש להצטרף. בכרמים ובפירות אי אפשר בלי היתר המכירה, בגלל המסחר. אבל בקרקעות זריעה (ירקות ותבואה) אין הפסד לשנים הבאות, והעבודות שם חמורות יותר. לכן יש לקרוא לשומרי מצוות לתרום לחיזוק השובתים בחריש ובקציר.

### עיקרי הדברים

- הצטרפות ליוזמת רבני ירושלים.
- כרמים ופירות - היתר המכירה.
- קרקעות זריעה - לשבות בתמיכה כספית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ט[4].

לכבוד גאוני עוזנו, צפירות תפארתנו ועטרות ראשינו, מרן הגרש"ס[5] והגר"ח[6] ברלין [הרב שמואל סלנט והרב חיים ברלין, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[7],

יראו בטוב ד' בארץ חיים לאוי"ט[8].

שלו'[9] שלו' למרנן ורבנן ולתורתם הק'[10].

זה מקרוב הגיעני מכתב מת"ח[11] יקר אחד מבני ציון היקרים, ובו כתוב שעלה על דעת הדר"ג[12] שי'[13] לעשות איזה תיקון בדבר השביעית הבעל"ט[14], [לקראת שנת השמיטה תר"ע] שתהי'[15] יכולה להיות נשמרת כהלכתה מבלי סמיכה על היתירים של דוחק להפקיע המצוה הקדושה הזאת, שאלי' נשאנו עינינו מאז גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. ולא באתי בזה כי"א[16] להודיע, שהנני נכון ג"א[17] הצעיר למינקט בשיפולי גלימייהו דרבנן קדישי [לאחוז בשולי גלימתם של החכמים הקדושים (ארמית)] הדרת גאונם שי', ולעדור עמם במערכת עבודה תמה זאת בעה"י[18] בל"נ[19].

והנה הדבר פשוט, שאחרי כל הטצדקי אשר נקוה שיזמין השי"ת[20], הבוחר בארץ חמדה לתת לעם קדשו, בעבור ישמרו חוקיו ועדותיו, לא נוכל להמלט מלהשתמש בהיתר המכירה, לכה"פ[21] על רוב הפירות והכרמים, מפני שהפסק חיבור המסחר של שנה אחת יוכל חלילה להפך את כל מצב המסחר גם לשנים הבאות, ובכגון דא אין דנין אפשר משא"א[22]. אבל כל הקרקעות של ירקות ותבואה, שהם חמורים באמת יותר מהכרמים והפירות, מפני שאלה האחרונים רוב המלאכות שלהן הוא לאוקמי אילנא, [מלאכות לקיום העץ ולא להשבחתו, הקלות יותר בשביעית] וישנם כמה פתחים להתיר ע"פ[23] עומקא דדינא, שאין כאן מקום ביאורם, וגם ע"ד[24] ענין המסחר וההוצאה לחו"ל[25] גם כן ישנם דרכי היתר, שראוי לסמוך עליהם בשעה"ד[26] גדול כזה, בצירוף היתר המכירה. אבל קרקעות הזריעה, שבהם אין שייך

הפסד לשנים הבאות, ועבודותיהן הנן חמורות טובא, ודאי ראוי לנו להתאמץ לקרא בקול גדול לאחינו נוצרי תורה ומצות באהבה, שירימו תרומה לחזק את ידי השובתים בחריש ובקציר. [תמיכה כספית באיכרים שישמרו שמיטה כהלכתה; על פי שמות לד, כא] וכאשר חפץ ד' בידינו יצלח תהי'[27] בזה אתחלתא גדולה וטובה, להחל השרשת מצות שבת הארץ בקרב עם ד' עובדי אדמת הקודש. והנני יוצא בזה מאת פני קדשם בצפייה לתשובתם הטהורה, והשי"ת[28] יעזרנו ע"ד כבוד שמו הנקרא על עמו ועל נחלתו, חותם בברכה מלונ"ח[29],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
6. והגר"ח - והגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
9. שלו' - שלום
10. הק' - הקטן
11. מת"ח - מתלמידי חכמים
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. שי' - שיחיה
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שתהי' - שתהיה
16. כ"א - כי אם
17. ג"א - גם אני / גם אנו
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. בל"נ - בלי נדר
20. השי"ת - השם יתברך
21. לכה"פ - לכל הפחות
22. משא"א - משאי אפשר
23. ע"פ - על פי
24. ע"ד - על דבר
25. לחו"ל - לחוץ לארץ
26. בשעה"ד - בשעת הדחק
27. תהי' - תהיה
28. והשי"ת - והשם יתברך
29. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שה

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ה' סיון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' יעקב דוד ווילובסקי (הרידב"ז)

יש מערערים על פירות המושבות שנמכרו לנכרי, ובכך מקפחים את פרנסת העניים. לפי המבי"ט, גם המחמירים בקדושת שביעית בשל נכרי התירו את הפירות בסחורה (מהרי"ט מג). בשטר המכירה כלולה גם שכירות בהבלעה. בשמיטות הקודמות, בימי ר' יהושע לייב דיסקין, ר' שמואל סלנט והאדר"ת, לא נתחדשה חומרה כזו. הרב קוק מבקש מהרידב"ז לפנות לדייני בית הדין שלא יחדשו בזה דבר.

### עיקרי הדברים

- הערעור על פירות המושבות.
- שיטת המבי"ט והמהרי"ט.
- אין לחדש חומרות נגד המנהג.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, עה"ק[1] יפו ת"ו[2], ה' סיון תרע"ן.

שלו'[3] וברכה ושמחת הרגל לכבוד מר ידידי ורב חביבא דנפשאי, דיתיב בתוונא דליבאי, הרב הגאון האמיתי, מופת הדור מוהר"ר[4] יעקב דוד רידב"ז[5] [הרב יעקב דוד וילובסקי (הרידב"ז), רבה של צפת, שחלק על היתר המכירה] שליט"א[6].

אחדשה"ט[7] באה"ר[8], וידידות נצח,

מצאתי חובה לעצמי לבקש את הדר"ג[9] ידי"נ[10] שליט"א. כאשר שמעתי, שנמצאים כעת מערערים בדבר פירות המושבות, מהכרמים והשדות שנמכרו לנכרי משום קדושת שביעית, באופן שתקופח עי"ז[11] פרנסתם הדלה של בני המושבות, שרבים בהם העניים והאביונים שעיניהם נשואות למחיר פירותיהם להחיות נפשם ונפש טפלי דתליין בהו. וכאשר על הפירות אין באמת מה לערער, אחרי הוראת המבי"ט[12], [רבי משה מטראני, מחכמי צפת במאה ה-16] שאפילו לפי דעתו להחמיר בקדושת שביעית בשל נכרי התיר אותם בסחורה, ולא חשו לקדושת שביעית של דמיהן, כמו שביאר מוהרי"ט[13] בתשו' מי"ג. [שו"ת מהרי"ט, לרבי יוסף מטראני, בנו של המבי"ט] ובענין המכירה כללנו ג"כ[14] שכירות בהבלעה, שאם תהי'[15] איזה הסתפקות על המכירה משום דד"מ[16] תועיל עכ"פ[17] השכירות לענין היתר הפירות אע"פ[18] שלא תועיל לענין העבודות. וכיון שבשמיטות שעברו בחיי הגאונים הריל"ד[19] והרש"ס[20] ומ"ח האדר"ת[21] [הרב יהושע לייב דיסקין, הרב שמואל סלנט וחותנו של הרב קוק, האדר"ת] זצ"ל[22] לא נתחדשה בזה שום חומרא, אין ראוי לבא עכשיו בדבר חדש, ולרדת לחייהם של כמה משפחות מאחב"י[23], ויש בזה חששות רבות של קלקולים גדולים, די ירחם.

ע"כ[24] אבקש בזה את הדר"ג מר ידי"נ ואהובי שליט"א, שיצוה בטובו ע"י[25] עו"ר[26] לשלח אחרי דייני הבד"צ[27], ולהעירם שלא יחדשו בזה שום דבר, והנח להם לישראל במה שיש ע"ז[28] סמוכין מדברי גדולי הפוסקים קמאי ובתראי ז"ל[29]. והמצוה של הרבות שלו' בישראל, ומניעת משטמה בין אחים, ועוד

דברים רבים שיש בזה, אין לשער. ואבטח באהבתנו הנאמנה, שיעשה הדר"ג לטובת הענין בכל עז, ויהי ד' אתו להצליחו, וברכת רבים עליו תבא.

אחתום בברכה ושמחת הרגל הק'[30], יום מתן תוה"ק[31], כנה"ר[32] ונפש ידידו נאמנו בידידות נפש,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. עה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. שלו' - שלום
4. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
5. ריד"ז - רבי יעקב דוד בן זאב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. הדר"ג - הדרת גאונו
10. ידי"נ - ידיד נפשי
11. עי"ז - על ידי זה
12. המבי"ט - רבי משה מטראני
13. מוהרי"ט - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. ג"כ - גם כן
15. תהי' - תהיה
16. דד"מ - דינא דמלכותא (חוק המדינה)
17. עכ"פ - על כל פנים
18. אע"פ - אף על פי
19. הריל"ד - הרב יהושע לייב דיסקין
20. והרש"ס - והרב שמואל סלאנט
21. האדר"ת - הרב האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ-תאומים
22. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
23. מאחב"י - מאחינו בני ישראל
24. ע"כ - על כן
25. ע"י - על ידי
26. עו"ר - עושי רצונו (שליחיו)
27. הבד"צ - הבית דין צדק
28. ע"ז - על זה
29. ז"ל - זכרונו לברכה
30. הק' - הקטן
31. תוה"ק - תורתנו הקדושה
32. כנה"ר - כנפשו הרמה

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ב

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** (כ' סיון תרס"ג - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת מוסיף שר' שמואל סלנט שמח על בואו האפשרי של הרב קוק. ברבנות יפו אפשר לפעול הרבה על המושבות, אף שיש בהן חופשיים ויק"א מקימה בתי ספר ברוחה. הם כפופים לרבנים בגלל הכשר היין. יש לקרב את בני המושבות 'בזרוע', ולהיזהר מאנשים ערמומיים. (ביום הזה נערכה בירושלים עצרת על פוגרום קישינב.)

### עיקרי הדברים

- הסכמת ר' שמואל סלנט.
- השפעת רב יפו על המושבות.
- עצות לרבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ג' לפרשת טובה הארץ מאוד מאוד [פרשת שלח (במדבר יד, ז)] (עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], שנת תרס"ב[4]).

לחי' אהו"נ[5] וחביב לבבי הרב ר'[6] אי"צ[7] הכהן שליט"א[8] ענ"ב[9] בו"ב יחיו כולם בנעימים ויתענגו כולם עכט"ס[10]. יהי ד עמו ויעל.

ביום ה' העבר כתבנו באריכות, בכל פרטי עיר יפו. עתה הנני להוסיף דברים. ע"ד[11] שאלתו מה דעת הגרש"ס[12] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] נ"י[13], הנה עתה שבתי מביתו, אשר הוא דר אצל הביהכנ"ס[14] הגדולה, שהיינו לרגלי הפומבי שעשו היום כ' סיון להמאורע שבקישינוב, [פרעות קישינב, ניסן תרס"ג] ל"ע[15], ושאלתיו ע"ז[16], והשיב בשמחה מי יתן והי'[17], אדרבה יכבדנו בביאתו גם לפה, וכי נוכל לתקן הרבה כשנהי'[18] בדעה א' אי"ש[19] כו'[20] וכו'[21]. וכן באמת גם השערתי, כי הרבה הרבה נוכל לפעול בכלל, וביחוד על בעלי המושבות, ואם כי נמצאו בהם חפשים, וגם ח' יק"א[22] העומלת להעמיד בתי-ספר לפי רוחם, בכ"ז[23] אם אנחנו רבנים נהי'[24] לאגודה א' לעמוד נגדם הכל נוכל בעה"י[25]. ובכלל ראיתי אשתקד בהיותי ברל"צ[26], [בראשון לציון] אשר נחשבת יותר לבני הדור החדש, כי נמשכו אחרי וכבדוני מאד בחשבם לכבוד גדול כי יהיו יחד באהבת רבני ירושלים. כן מן הראוי לקרבם בזרוע, ואז תהי'[27] פעולתנו הרבה עליהם, ויהי'[28] טובה לכלל ישראל. ובכל הרצון החפשי של החי' יק"א, מסעדיהם ומנהליהם בעניני המושבות, כפופים הם אל הרבנים מפני עסק היין אשר מוכרחים לתעודתנו. ועיקר הדבר, שבכל דבר להיות דעתנו לרצון ד' ית"ש[29] מצותיו ותורתו, ובל ישים לב למפלגות השונות, שביפו ואגפי', כי בכ"ז ישמעו לרבנים, וחלילה לא ימרו פיהם בגלוי אם רק נדע איך לנהוג עמהם, וכ"ג נ"י כבר מנוסה ומובחן ומובהק לזה, בטחוננו בד' כי כדרכו מאז כן ינהג גם לימים הבעל"ט[30] איד"ש ובתמימותו ותהלוכותיו הכל יוכל, ודברי אבינו הזקן זי"ע[31] "עם עקש תתפל" [תהלים יח, כז] וכו' הם לנו לעינים. וכן ראוי לנהוג, ולבלי לגלות דעתנו לכל מי שאין אנו מכירים אותו היטיב, והרבה הרבה צריך לבדוק, כי רבים ערומים

כנחשים, אבל כ"ג[32] שי'[33] יכירם היטיב, ולא יכשל בהם, ובעזה"י[34] יתבטלו וימסו כדונג נגדו. עלה והצלח בכל מכל כל.

והנני בזה חודו"ז[35] המצפה לראותם בלבבות שמחות בקרוב באריכת ימים ושנים

**אלי' דוד**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ב - השנה תרס"ב (1901/1902)
5. אהו"נ - אהוב נפשי
6. ר' - רבי
7. אי"צ - אברהם יצחק (הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ענ"ב - עם נות ביתו
10. עכט"ס - עם כל טוב סלה
11. ע"ד - על דבר
12. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
13. נ"י - נרו יאיר
14. הביהכנ"ס - הבית הכנסת
15. ל"ע - לא עלינו
16. ע"ז - על זה
17. והי' - והיה
18. כשנהי' - כשנהיה
19. אידי"ש - אחרי דרישת שלום
20. כו' - וכולי (וכן הלאה)
21. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
22. יק"א - יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
23. בכ"ז - בכל זאת
24. נהי' - נהיה
25. בעה"י - בעזרת השם יתברך
26. ברל"צ - בראשון לציון
27. תהי' - תהיה
28. ויהי' - ויהיה
29. ית"ש - יתברך שמו
30. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
31. זי"ע - זכותו יגן עלינו
32. כ"ג - כבוד גאונו
33. שי' - שיחיה
34. ובעזה"י - ובעזרת השם יתברך
35. חודו"ז - דורש פענוח

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ו

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** (תרס"ד - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת שמח על פעולת הרב קוק בראשון לציון, ומספר על התרגשותו בביקורו שם, כשראה את פרי עבודת האיכרים. האדר"ת מעודד את מאמצי הרב קוק לעשות שלום בין המפלגות, אבל מזהיר מ'גונבי הדעת' ומאנשים שחותרים תחתיו. האדר"ת מסכים לדבריו על תרומות ומעשרות מזרע של נכרי.

### עיקרי הדברים

- פעולת הרב קוק בראשון לציון.
- אזהרה מגונבי דעת.
- תרומות ומעשרות מזרע נכרי.

**נוסח האגרת עם ביאור**

ב"ה[1], (עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], שנת תרס"ד[4]). אור צום הרביעי [י"ז בתמוז (על פי זכריה ח, יט)] יהפך ב"ב[5] לשו"ש[6].

שלו'[7] שלו' לכ'[8] ח' הגנ"י[9] שי'[10] לאוי"ט[11] ענ"ב[12] מנב"ת[13] תחי'[14] עבו"ב[15] יגדלום בכל הטוב לתוחומעש"ט[16].

התמהמהתי כל השבוע לגודל החום אשר כבד עלי הכתיבה, ל"ע[17], ובשגם כתב ענינים אחדים ולדבר עם אחרים, מה שאינו בידי. חפצתי להתראות עם הרה"ג[18] ר"ל משניפישאק שי' לאוי"ט, ולא בא לביתי בימים האלו, ולקרוא לו חוששני מפני כת"ר[19] היקר לי מאוד. לדבר עם הגרש"ס[20] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] נ"י[21] בעצמי א"א[22] לי ל"ע, ועכבתי עד שיבא איש סודו, שאנו מוסרים דברינו זל"ז[23] על ידו, והוא באמת יקר ונעלה ונאמן מאוד, וכתבתי בזה מה שמסר לי להשיב אחרי שהעתיק ממכתבו דמר על כל המאורע.

שמחתי מאוד מנסיעתו ופעולתו במושב (ומדוע לא נאמר עיר, וכן על כל המושבות, [כלומר: ראשון לציון ראויה להיקרא עיר ולא "מושב"] כאשר יתענג לראותם אידי"ש[24]) רל"צ[25]. כמוהו כמוני ראיתי בהיותי אצלם בי"ד[26] אלול תרס"ב[27], כי ישמעו לכל אשר נאמר עליהם. אין די באר שמחת לבבי וששון נפשי בשני הימים שהייתי בדרכי ובשבתי שם, אין לתאר כמה נזולו דמעי גיל מעיני מרוב עליצות נפשי, אשר בחס"ד[28] זכיתי לראות כי הגפן יתן פריו מעמל אחינו, שמסרו נפשם לעבודת אה"ק[29] לעבדה ולשמרה, וביחוד בשמרם החובות התלויות בארץ, כדת של תורה. ואשרי חלקו של כ"ג[30] שי', שנפל לו בנעימים לפקח על איסורי ערלה וכלאים ולקיים הכל כמצווה ומוזהר עלינו. בשנה הראשונה לבואי פה חשבתי ליפוק לקרייתא לכל המושבות לפקח על כל דבר, אבל עונותי יסרוני ל"ע, זקנה קפצה עלי, וחלישות עצומה ממיחוש הפיבער [הקדחת (מלריה)] ל"ע אשר דכאוני מאוד, עד כי לא יכולתי לצאת ולבא, ע"כ[31] מה מאוד שמחתי עתה אשר יתגלגל זכותם ע"י[32] כ"ג שי' בעמלו ופעלו, במעשיו ובדיבורו, אשר ת"ל[33] יפה כוחו בכל, בלי ע"ה[34], יותר באין ערוך ממני, לאט לאט יהא בכוחו ותבונתו להשריש בהם כל הטוב, וישמעו

לדבריו גם אותם אשר עיקרם מהדור הישן ונופם נוטה למנהגי אירופא והבלי הדור החדש, בכ"ז[35] לב רובם לטובה, ואמנם כל דבר צריך מתינות רב לראות סוף מעשה במחשבה תחילה.

ידידי שי' מתאמץ לעשות שלום בין כל המפלגות, אשרי חלקו שנפל לו בנעימים אשר חכו ממתקים למשוך אבירים בדבריו, לעשות מעשה צור שבטו לרדוף שלם, מה טוב ומה נעים, אולם מאוד ראוי הדבר לעשות במתינות הרבה, וביחוד שיש גונבי הדעת רבים, ותומתו דמר כת"ר שי' לא תוכל לחדור אל אופל חדרי הבאים במחתרת לחתור תחת כסא כבודו ולהפוך את הכל לחפצם.

ע"ד תרו"מ[36] של נכרי שזרע שלא ברשות, נחמדים דבריו מאוד וא"צ[37] להסכמתי.

וד' יצילנו משגיאות, ויראנו בישועתו כתקות ח' ודודם הכותב באישון לילה ברפיון ידים מצפה לרח"ש[38],

**אלי' דוד**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ד - השנה תרס"ד (1903/1904)
5. ב"ב - בני ביתו
6. לשו"ש - לששון ולשמחה
7. שלו' - שלום
8. לכ' - לכבוד
9. הגנ"י - הגאון נרו יאיר
10. שי' - שיחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. ענ"ב - עם נות ביתו
13. מנב"ת - מנשים באהל תבורך
14. תחי' - תחיה
15. עבו"ב - עם בנותיה ובניה
16. לתוחומעש"ט - לתורה ולחופה ולמעשים טובים
17. ל"ע - לא עלינו
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. כת"ר - כבוד תורתו
20. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
21. נ"י - נרו יאיר
22. א"א - אי אפשר
23. זל"ז - זה לזה
24. איד"ש - אחרי דרישת שלום
25. רל"צ - ראשון לציון
26. בי"ד - בית דין
27. תרס"ב - השנה תרס"ב (1901/1902)
28. בחס"ד - בחסדי ד'
29. אה"ק - ארץ הקודש
30. כ"ג - כבוד גאונו

31. ע"כ - על כן
32. ע"י - על ידי
33. ת"ל - תודה לא-ל
34. ע"ה - עליו השלום
35. בכ"ז - בכל זאת
36. תרו"מ - תרומות ומעשרות
37. וא"צ - ואין צריך
38. לרח"ש - לרחמי שמים

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ז

## תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ט"ו סיון תרס"ד - ירושלים **נמען:** מאת ר' שמואל סלנט והאדר"ת אל פקידות יק"א

הודעה רשמית שהרב קוק מונה לרב יפו והמושבות, וכל ענייני המצוות התלויות בארץ - כלאיים, ערלה, תרומות ומעשרות - בידו. הפקידות מתבקשת להודיע לבני המושבות לסור למשמעתו בענייני הדת.

### עיקרי הדברים

- מינוי הרב קוק לרב יפו והמושבות.
- סמכותו במצוות התלויות בארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], יום א' ט"ו סיון תרס"ד[4].

כבוד הפקידות של חברת היק"א[5] [פקידות חברת יק"א, שניהלה את מושבות הברון] להנהגת המושבות, שלו'[6] וברכה.

הננו להודיע לכבודם, כי הרב הגאון המובהק הצדיק אשר שמו כשמן תורק [שיר השירים א, ג] מוהר"ר[7] אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א[8] הופקד, לשמחת לבבנו, לרב להעיר יפו ולהמושבות [מינוי הרב קוק לרב יפו והמושבות, בתרס"ד] תובב"א[9]. ומעתה כל הענינים השייכים למצות התלויות בארץ, וההשגחה על עניני כלאים וערלה וכו'[10] תרומה ומעשרות וכו', הכל יהיה נחתך על ידי ידידנו הרב הנז' שליט"א, שאנו וכל בית ישראל סומכים עליו ומחזיקים ידיו בכל תקף ועוז.

ותואיל נא הפקידות להודיע הדבר גם לכל בני המושבות, וכי בכל עניני הדת יסורו למשמעתו ויעשו ככל אשר יורם, מבלי סור מדבריו, כרצון כל שלומי אמוני ב"י[11] חובבי עמם וארצם, ורצון החותמים בברכה,

שמואל סלאנט [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים]

אליהו דוד ראבינאוויץ-תאומים [הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת, רב העדה האשכנזית בירושלים וחותנו של הרב קוק]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ד - השנה תרס"ד (1903/1904)
5. היק"א - ה + יק"א: יק"א (חברת ההתיישבות היהודית)
6. שלו' - שלום
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
10. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
11. ב"י - בני ישראל

# אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות ט

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** (תשא תרס"ב - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק

האדר"ת מתאר את מחלתו. בעניין השמיטה (תרס"ב), נציגי המושבות ביקשו ממנו להקל לפי המבי"ט והמהרי"ט, ולפי הפאת השולחן. ההפסד עצום, וקיום הישוב כולו בסכנה. רב יפו כתב לו שר' יהושע לייב דיסקין התיר בשמיטה הקודמת. דעתו השתנתה מאז שנת תרנ"ו, אבל חסידי ר' יהושע לייב מתנגדים, וסומכים על טבלה של כעשרים רבנים שאסרו. גם ר' שמואל סלנט מסרב לומר דבר. האדר"ת לא יאמר דבר, ומבקש מהרב קוק לעיין בהלכה.

### עיקרי הדברים

- מחלת האדר"ת.
- לחץ המושבות להקל בשמיטה.
- שינוי דעת האדר"ת.
- התנגדות חסידי ר' יהושע לייב דיסקין.

נוסח האגרת עם ביאור

לאגרת רז, ועי' אגי רמח. [ראו (כרך א', אגרת רז) ו-(כרך א', אגרת רמח)] לענין השמיטה. אגרות של הגאון האדר"ת[1] זצ"ל[2].

ב"ה[3].

שפעת ברכות והצלחות ושלומים אלף לידיד לבי ואהוב נפשי ח' הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק שיחי'[4] לאוישטו"נ[5], הוא וביתו ובו"ב[6] ויגדלום לתחומעש"ט[7] בהרחבה ועונג רב.

נלאינו לחכות קרוב לשני חדשים על מכתבו. וממש החיו אותנו.

אין אני בן חורין מלהודיע את אשר אתי. והוא מ"ע[8] שבתורה ט"ט[9] יקרא. ["וטמא טמא יקרא" (ויקרא יג, מה):] מכאן שאדם צריך להודיע צערו לרבים, כדי שיבקשו עליו רחמים (שבת סז)] איננני בבריאותי כראוי ל"ע[10], אני מסובל תמיד במיחוש הפיבער ל"ע, אשר היא מהלכת בפה תמיד ל"ע, ואין כל אדם נקי מזה, אם מעט ואם הרבה, גר ותושב, ותמיד אני מוכרח ליקח חינא ל"ע, וע"י[11] הפיבער נתגברו גם השיעולים לפרקים ל"ע, וחלישותי רבה מאוד, ד' יחזקני. אנא יזכירני תמיד בתפלתו, שיאמצני השי"ת[12] לתורתו ולעבודתו הק'[13].

עגמ"נ[14] הרבה יש לי מענין השמיטה, שקודם החנוכה הי'[15] פה המ"ץ[16] ממושב פתח תקוה ובעה"ב[17] נכבד מקולניא אחרת והפצירוני להקל להם ע"י[18] הוראת המבי"ט[19] והמהרי"ט[20] בהבלעה, [מכירת] הקרקע לנכרי בשמיטה, בצירוף השכרה "בהבלעה", על פי פוסקי צפת במאה ה-16] וכ"פ[21] הפאת-השולחן. [ספרו של רבי ישראל משקלוב על המצוות התלויות בארץ] ואם כי כבר היא שנה הששית, אבל ההפסד לא יתואר, אינו משום חיי נפש של האכרים, אשר ג"כ[22] יעלו ליותר משי בתי אבות הי"ו[23], רק פשוטו כמשמעו שכל הישוב יתבטל לגמרי באין שום שם וזכר לו חלילה. והגאבד"ק[24] יפו נ"י[25] כי[26] לי שכבר הורה הגרילי"ד[27] [הרב יהושע לייב

דיסקין] ז"ל[28] בהשמיטה שלפני לסמוך עליהם, ואמר שמי שיסמוך עליהם מי יוכל למחות בידו, וכן נעשה. וג"א[29] השבתי ג"כ בפשיטות, כבר הורו. ודעתי עתה שונה הרבה מבשני תרנ"ו[30], שאז נתווכחתי בדובעללן עם הגאבד"ק[31] ביאליסטאק, [הרב שמואל מוהליבר, רבה של ביאליסטוק, ממצדדי היתר המכירה] יבדילנו ד' לחייטו"א[32], אבל עתה הרבה הרבה נשתנו. אבל חברו עלי מחסידי הגרילי"ד ז"ל, שלא ידעו רק מה שיצא לאסור בש' תרמ"ט[33] למגדר מילתא נגד הפושעים שרצו ממש לעקור מצות שביעית, וסמכו ע"ד[34] הגרי"א[35] [הרב יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנה, שאישר את היתר המכירה בשמיטת תרמ"ט] ז"ל. ואם כי הרביתי לדבר בהאסיפה שעשיתי בביתי, כי לע"ע[36] גם הוא הי' מתיר, וכמו שהרב דיפו כ' לי שהתיר לו, - הם באחת אינם מאמינים לו, ואין להם אלא מה שהביאו טבלא חתומה בחותמו ועלי'[37] כעשרים רבנים ומופלגים שלא להתיר גם ע"י א"י[38] בשום דבר רק לאוקמי אילנא, ובכן נסתם הפתח, ואם שהישוב חרב ח"ו[39] וש' בתי אבות שומרי תורה ותרומ"ע[40] א"ל[41] במה לחיות, זה אין דאגתם, ואני קראתי עליהם מש"כ[42] בחו"מ[43] בשלו יכול לקדש ש"ש ולא בש"א. [אדם רשאי לקדש שם שמים בממונו שלו ולא בממון של אחרים] והגרש"ס[44] נ"י אף שאז (תרנ"ו) התיר, עתה יאמר שא"א[45] לו לומר דבר. ולזאת השבתי שלא אומר בזה מאומה, ורק כל מה שיודעים מהגרילי"ד[46] ז"ל שהתיר לא ישגיחו כלל על המחמירים. ואני מוכן לכתוב לגאוני גאליציא ממכירי שליט"א[47], אך חלישותי וטרדותי לא הרשוני עד כה. אולי יתחזק כתר"ה[48] לעיין בהלכה זו.

והנני בזה חו"ד[49] ידידם המצפה אשרם והצלחתם, ולבשר ולהתבשר טוב מכלל ומפרט,

**אלי' דוד**

כו"ח[50] יום ה' תשא תרס"ב[51] (עיה"ק[52] ירושלים ת"ו[53]).

---

1. האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ־תאומים
2. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
3. ב"ה - ברוך השם
4. שיחי' - שיחיו
5. לאוישטו"נ - לאורך ימים ושנים טובות ונעימות
6. ובו"ב - ובני ביתו
7. לתחומעש"ט - לתורה ולחופה ולמעשים טובים
8. מ"ע - מצות עשה
9. ט"ט - טמא טמא (יקרא)
10. ל"ע - לא עלינו
11. וע"י - ועל ידי
12. השי"ת - השם יתברך
13. הק' - הקטן
14. עגמ"נ - עגמת נפש
15. הי' - היה
16. המ"ץ - המורה צדק
17. ובעה"ב - ובעלי הבתים
18. ע"י - על ידי
19. המבי"ט - רבי משה מטראני
20. והמהרי"ט - והמורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

21. וכ"פ - וכן פסק
22. ג"כ - גם כן
23. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
24. והגאבד"ק - והגאון אב בית דין קהילת
25. נ"י - נרו יאיר
26. כ' - כבוד
27. הגרי"ד - הגאון רבי יהושע לייב דיסקין
28. ז"ל - זכרונו לברכה
29. וג"א - וגם אני
30. תרנ"ו - השנה תרנ"ו (1895/1896)
31. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
32. לחייטו"א - לחיים טובים ולשלום
33. תרמ"ט - השנה תרמ"ט (1888/1889)
34. ע"ד - על דבר
35. הגרי"א - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, א (למשל: יעקב + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
36. לע"ע - לעת עתה
37. ועלי' - ועליה
38. א"י - ארץ ישראל
39. ח"ו - חס ושלום
40. ותרומ"ע - ותרומות ומעשרות
41. א"ל - אמר ליה / אמר לו
42. מש"כ - מה שכתב
43. בחו"מ - בחושן משפט
44. והגרש"ס - והגאון רבי שמואל סלאנט
45. שא"א - שאי אפשר
46. מהגריל"ד - מהגאון רבי יהושע לייב דיסקין
47. שליטי"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
48. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
49. חו"ד - חותנו ודודו
50. כו"ח - כתיבה וחתימה
51. תרס"ב - השנה תרס"ב (1901/1902)
52. עיה"ק - עיר הקודש
53. ת"ו - תבנה ותכונן

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ה כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** רבני ירושלים וראשי הכוללים

השוק בירושלים הוא 'הבריח התיכון' של שמירת תרומות ומעשרות ביהודה. עד כה עזרו לכך האדר"ת, ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין. אחרי פטירתם הרב קוק מבקש מכל רבני ירושלים להמשיך לתמוך ולממן את ההשגחה.

### עיקרי הדברים

- השוק בירושלים - הבריח התיכון.
- זכר האדר"ת, ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין.
- בקשת המשך תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה כסלו תרע"ג[4].

עתרת שלו'[5] וברכה לראשי עם קדוש בעיר קדוש עליון, הרבנים הגאונים, גדולי עיקו"ת[6] ירושלים עה"ק תובב"א[7], ב"ד[8] הצדק, וראשי הכוללים; וכל הרבנים העומדים על הפקודים למוסדי הקודש, לכל העדות ומקהלות עם ד' בעיר עז לנו, יברך ד' חילם ובאור פניו יברכם, באורך ימים טובים וכל טוב סלה.

רבותי הגדולים,

זה עדן ועדנים [זה זמן רב (דניאל ז, כה)] אשר אנחנו עומדים בחסדי השי"ת[9], צור ישראל ומושיעו, בקשר קדוש ואמיץ להגן על יסוד המצות החביבות התלויות בארץ, בחיי ישובנו החדש, ותוצאותיו לכל ארה"ק[10] כולה, ולכל קהל הגולה, יברכם ד'.

החטיבה היסודית הצריכה טיפוח תדירי והשגחה תמידית, היא השמירה מאיסור טבלים, [השמירה שלא יימכרו פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] שלא יופקר חלילה, וחבת הקודש של הפרשת תרומ"ע[11] שלא תאבד מאתנו, אחרי אשר בחסדי ד' ניתן לנו בימינו ובדורנו גדר ויתד במקום קדשו, [עזרא ט, ח-ט] ות"ל[12] שנתחייבנו בקדושת שמירתם. וצדקת ד' וישרת לב אמונת אומן אשר לעם קדוש, נספר בזה, שב"ה[13] הדברים הולכים ונשמעים ורבים ממרבית בני הישוב, באהבה נוטים אזן לשמע קול תורה, וזריזות תיקון היבול של אדמת קודש מכל מכשול איסור טבל הולכת ומתאמצת. אמנם כבר הודעתי כמה פעמים, שהבריח התיכון, [שמות כו, כח] שמחזק את גבול המצות הקדושות הללו בארץ בכלל, וביהודה ביחוד, הוא השוק הירושלמי, [שוק הפירות בירושלים, שאליו הגיע היבול מן המושבות] שיהיה נצור מכל מכשול, בשימת עין לטובה, כאשר ב"ה עלתה בידינו עד כה, ביחוד ע"י[14] עזרתם והשפעתם הטובה של שלשת הרועים, שבשנים האחרונות, נוחי נפש ז"ל[15], הלא המה כבוד מו"ח[16] הגאון האדר"ת[17] [חותנו, הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת, רב העדה האשכנזית בירושלים (נפטר תרס"ה)] והגרש"ס[18] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים (נפטר

[תרס"ט] ואחריהם הגר"ח[19] ברלין, [הרב חיים ברלין (נפטר תרע"ג)] זכר צדיקים לברכה, תנצב"ה[20], זכותם יגן עלינו ועכ"י[21].

וביחוד מיום באתי אל הקודש, ומשא עם ד' בעבודת הישוב החדש נפל עלי, הגאונים הצדיקים הללו ז"ל המה תמיד עודדוני ועמדו לימיני בכל הנוגע ביחוד לשמירת קדושת המצות התלויות בארץ, וגם כעת כאשר בעוה"ר[22] סעו למנוחות, הגדולים נקובי השם [על פי במדבר א, יז] הנ"ל[23], יבדלו לחיים כל הגאונים והרבנים החשובים יקירי עיר הקודש, יהי שמם לעולם, אשר מאז גם יד קדשם היתה עמנו להחזיק בדק, אקוה שתחזיקו גם להבא את דגל הקודש ברמה, ומשמרת הקודש תשמר מסח, ולא תקמצו את ידכם הנדיבה לכל ההוצאות הדרושות לתיקון הענין הקדוש, המאיר בהודו על יפעת קדושת ארצנו הקדושה, ושרידי מחמדינו מימי קדם, מצות הארץ יאצרו ויחסנו ע"י עמלנו למשמרת קודש, עדי יציץ מהרה קץ פדות, ואור ישע ימין ד' רוממת, לעם ד' וארץ חמדתו.

בתקותי החזקה כי דברי אלה אל הדרת כבוד תורתכם, רבותי היקרים, יעשו את פרים, וכולכם יחד לאגודה אחת התאגדו, שלא להרפות את המצות הקדושות הללו, הראויות להשמר כאישון בת עין, [דברים לב, י] בקרן האורה, במקום גיא חזיון [ישעיהו כב, א] לפליטת שאר יהודה, ולראשית שיבת בצרון של גוי קדוש שומר אמונים, אל מקום שם היה אהלו בתחילה", [בראשית יג, ג] בחסדי צור ישראל ומושיעו בעת צרה, הנני חותם בכל חותמי ברכות, באהבה נאמנה ורחשי כבוד כבירים ונאמנים, כנפשם הרוממה ונפש דוש"ת[24] באהבת עולמים, מצפה לתשועת ד' על עמו, ולרוממות קרן תורתו ויראתו, בעיר שחוברה לה יחדו, [תהלים קכב, ג] ובארץ חמדה כולה לשם ולתפארה, במהרה בימינו.

**הק' אברהם יצחק הכהן קוק**

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[25] יפו והמושבות תובב"א.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
7. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
8. ב"ד - בית דין
9. השי"ת - השם יתברך
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
12. ות"ל - ותודה לא-ל
13. שב"ה - שברוך השם
14. ע"י - על ידי
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. מו"ח - מורי חמי
17. האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ־תאומים
18. והגרש"ס - והגאון רבי שמואל סלאנט

19. הגר"ח - הגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
20. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
21. ועכ"י - ועל כל ישראל
22. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
23. הנ"ל - הנזכר לעיל
24. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
25. פעה"ק - פה עיר הקודש